

GENRE – odotukset lukijalla ja ennakointi kirjoittajalla **- Risto Niemi-Pynttari**

Mikä on genren funktio kirjoittamisessa? Ovatko kirjalliset lajit vain muotoja, joilla on merkitystä laajoissa kokonaisuuksissa, kuten romaaneissa?

Usein genren ajatellaan olevan vain tekstien jälkikäteen tapahtuvaa kategorisointia. Tällaisen luokitteluun tähtäävän lajierottelun mallia ei pidetä enää tieteellisenä, se on vain kuvailuun perustuvaa järjestelyä. Tämän sijaan vallalla on teoria, jonka mukaan genre on keskeinen lukijan orientoitumiseen liittyvä seikka. Kirjoittaja, ottaessaan huomioon lukijan, tukeutuu genrepiirteisiin.

Genrellä on merkityksensä kirjallisten käytäntöjen rakentumisen (*preskriptio*) kannalta (Brax, 2001, 120 ”imitaatiosta kommunikaatioon – laji kirjallisuudentutkimuksessa”). Kyse on tekstilajista antaa siis tulkinnallisen kehysten lukijalle: tunnistaessaan tiettyjä genreen liittyviä koodeja lukija osaa suhtautua tekstiin. Hän ei esimerkiksi ote koomista tyyllilajia todesta niin kuin raportoiva tyyli otetaan.

Kirjoittajaa kiinnostaa genre ennen kaikkea lukijan ohjailun kannalta. Genressä on kyse lukijan odotuksilla leikkimisestä, ja kirjoittamisessa tapahtuvasta hienovaraisesta lukijan ajatusten ennakoinnista. Genre siis auttaa kirjoittajaa näkemään pidemmälle, kuin juuri käsillä olevaan tekstiin. Samalla tavalla kuin lukija, myös kirjoittaja orientoituu genreen liittyvien skeemojen mukaan ennakoimaan kokonaisuutta. Genre on kirjoittajalle sisäinen, tekstiä generoiva ja jäsentävänä muoto. Näin siis genre ei ole kirjoittajaa rajoittavaa kategorisointia, vaan muoto joihin sisältyy runsaasti ns. genre-repertoaria. (Devit, 1993, 576.)

Voidaan siis sanoa, että silloin kun teksti etenee lajia tuntevan lukijan odotusten mukaan, kyse on genrekirjallisuudesta. Toisaalta lukijan yllättäminen, odotusten rikkominen tai paremminkin muuntaminen on sitä, mitä kirjoittaja usein haluaa tehdä. Tätä vasten voidaan ymmärtää, miksi kirjailijat usein vastustavat käsitystä, että heidän romaaninsa voitaisiin sijoittaa johonkin genreen. He eivät halua, että teos koettaisiin yllätyksettömäksi.

Tekstilajilla ei ole paljoakaan merkitystä luokittelun kannalta, ei ainakaan muuten kuin lukijan itsensä hahmotuksen apuna. Genre on välttämätön lukijan tarvitsema tulkinnallinen viitekehys, mutta se ei ole pysyvä vaan lukemisen myötä muuttuva.

Tästä ajatuksesta on johdonmukaista siirtyä siihen, että genre on myös välttämätön kirjoittajan tarvitsema viitekehys. Sillä kirjoittaminen – toiminta tekstien tilassa - on täynnä muotoja: siihen kuuluu sanat ja lauseet, tekstin kulku. Siihen liittyy seurattavuuden periaatteet kuten esitettyjen asioiden järjestys, tapahtumien juoni, ajatuksen kehittäminen tms.

Genre -sanaan liittyy alkuperään viittaava latinan *gener*, se viittaa lajiin ja sukuun. Tekstilajin ja kirjoittamisen sukupuolisuuteen (*genre, gender*) liittyvä läheisyys on antanut paljon pohdinnan aihetta. Eräs kirjoittamisen kannalta tärkeimpiä seikkoja on se, että latinan *genere* viittaa produktiiviseen tuottamiseen generoimiseen. (Bawarshi, 23,8.)

Genre on siis luovuuden ja produktiivisuuden osatekijä. Se liittyy kirjoituksen leikkiin, ja siihen liittyviin mahdollisuuksiin joita kirjoittaja voi käyttää. Genre on harvemmin tiedostettu teoksen muoto, useimmin se on opittu ja spontaani taito:

„through practice and socialisation, haven internalized its ideology in the form of rhetorical conventions to such an extent that our invention of a text seems to emanate

independently and introspectively, even almost instructively, from us.“ (Bawarshi, 2003,8).

Kirjallisessa proosassa, kerronnalliset muodot, kertojat, henkilötyypit, juonikuviot, aihepiirit toistuvat mutta myös uudistuvat. Usein kyse on tyyllilajien (*mode*) muuntumisesta kirjallisuuden myötä. Tyyllilajit siirtyvät varsin joustavasti uusiin muotoihin. Lisäksi kerronnalliset rakenteet kuten kehyskertomus, dialogin ja sisätarinan käyttö ym. muuntuvat ja uudistuvat ajan myötä (Brax 2001, 119).